

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ IŞIĞINDA EKONOMİK VAAT VE İCRAATLARIN HÂKİM PARTİ SİSTEMİNE ETKİSİ

The Effect Of Economic Promises And Actions On The Dominant Party System In The Light Of The Justice And Development Party Period

Reference: Cesur, A. (2020). "Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi Işığında Ekonomik Vaat Ve İcraatların Hâkim Parti Sistemine Etkisi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(38): 2240-2251

Arş.Gör. Abdulkadir CESUR

Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli/Türkiye
ORCID ID:0000-0002-2697-0430

ÖZET

Siyaset bilimi literatüründe parti sistemleriyle ilgili yapılmış çeşitli tasniflere rastlanmaktadır. Bu tasnifler içinde yer alan parti sistemi türlerinden biri de hâkim-parti sistemidir. Bu sistem, meşru zeminde rekabete dayalı olarak yapılan seçimlerde bir partinin rakiplerini müteaddit defalar geride bırakarak iktidarını aralıksız en az 4-5 seçim dönemi veya en az yirmi yıl sürdürdüğü bir sistemi ifade etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) dönemi hâkim-parti sistemi ile örtüşmektedir.

Diğer taraftan hâkim-parti sistemi her ne kadar siyaset bilimcilerin tasniflerinde tek-parti sistemleri arasında gösterilse de ortaya çıkışı iki veya daha fazla partinin rekabet şansı yakaladığı demokratik rejim içinde gerçekleşmektedir. Demokratik rejimlerde ise iktidarın nihai belirleyicisi halk yani seçmenlerdir. Dolayısıyla seçmenlerin ısrarla bir siyasi partiyi tercih ediyor olması doğal olarak o partinin seçmenin teveccühünü kazanmayı başardığı anlamına gelmektedir. Literatürde de seçmenlerin siyasi partilere teveccühünü etkileyen çok sayıda faktörün bulunduğu, bunlar arasında ekonomik faktörlerin seçmen tercihlerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı dile getirilmektedir. Bu ise AKP’nin, seçmenin teveccühü kazanmayı sağlayacak yüksek bir ekonomik performans sergilediği yönünde varsayım da bulunmayı mümkün kılmaktadır. Çalışmanın bu bağlamda amacı söz konusu bu varsayımı sınamak ve ekonomik alandaki icraatların hâkim parti sisteminin oluşumunda belirleyici olup olmadığını anlamaya çalışmaktır. Bu veçhile çalışmada, AKP’nin ekonomik vaat ve icraatlarındaki başarı durumu temel ekonomik göstergeler ışığında ele alınmış, elde edilen veriler somut bulgular olarak kabul edilip bunların seçmen tercihleriyle ilişkisi analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâkim Parti Sistemi, Adalet ve Kalkınma Partisi, Ekonomik Göstergeler

ABSTRACT

Various classifications related to party systems are met with in the political science literature. One of the types of party system taken in among these classifications is the "dominant-party system". This system refers to a system in which a party maintains its power for at least 4-5 consecutive election periods or at least twenty years without interruption by overtaking other rivals constantly, in elections held on a legitimate basis based on competition. In this context, in Turkey, the AKP (Justice and Development Party) period overlaps with the dominant party system.

On the other hand, although the dominant-party system is shown among the single-party systems in the classifications of political scientists, its emergence takes place within the democratic regime in which two or more parties have a chance to compete. In democratic regimes, the ultimate determinant of power is the public that is, the electorate. Hence the fact that the electorate persistently prefer a political party means that that party has naturally managed to win the favor of electorate. It is stated in the literature that there are many factors affecting the electorate's favor to political parties but economic factors play a determining role in shaping voter preferences among them. This makes it possible to make the assumption that the AKP set out high economic performance that will enable to gain the electorate favor. In this context, the aim of the study is to test this assumption and try to understand whether the actions in the economic field are determinant in the formation of the dominant party system. In this respect in the study, the AKP's economic promises and success in its actions were discussed in the light of basic economic indicators, the data obtained were accepted as concrete findings and their relationship with voter preferences was analyzed.

Keywords: Dominant Party System, Justice and Development Party, Economic Indicator

1. GİRİŞ

Siyasi partilerin sayıları, nitelikleri, birbirleriyle olan ilişkileri, iktidar stratejileri gibi içinde pek çok değişkenin yer aldığı bir bütün olarak parti sistemleri ülkelerin siyasal sisteminin şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bununla birlikte toplumdaki topluma, rejimden rejime ve kültürden kültüre de farklılıklar göstermektedir. Üstelik toplum, kültür veya rejim değişmese bile mevcut parti sistemi süreç içerisinde bir başka parti sistemine evrilebilmektedir. Dolayısıyla hem ülkelerin siyasal sisteminin şekillenmesinde sahip olduğu rol hem de toplum, kültür ve rejim farklılıklarına

dayalı veya bunlardan bağımsız şekilde değişebiliyor olması, parti sistemlerini oluşturan, dönüştüren veyahut da devamını sağlayan dinamiklerin sorgulanması gereğini beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda siyaset bilimi literatüründe parti sistemleriyle ilgili yapılmış çok sayıda bilimsel çalışmaya rastlamak mümkündür. Ancak bunların çoğunda ağırlıklı olarak parti sistemlerinin türlerine odaklanıldığı ve bu anlamda çeşitli tasniflerde bulunduğu, buna karşın parti sistemlerini oluşturan, dönüştüren veya mevcut sistemin devamını sağlayan faktörler konusunda görece yüzeysel kalındığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı da Maurice Duverger, Giovanni Sartori, Jean Blondel gibi siyaset bilimcilerin yaptığı tasnifler içerisinde yer alan hâkim-parti sisteminin ortaya çıkışında ekonominin ne derece belirleyici olduğunu anlamaya yöneliktir. Bunun içinse çalışmada hâkim- parti sistemine örnek teşkil eden Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP) iktidarı dönemi ele alınmakta, hâkim-parti sisteminin çoğulcu sistemlerde ortaya çıkıyor olması hasebiyle bu dönem, bilimsel çalışmalarda seçmenlerin siyasal tercihlerini birinci derecede etkilediği ifade edilen ekonomik vaatler ve icraatlar üzerinden analiz edilmektedir. Bu veçhile çalışmanın kuramsal/kavramsal boyutu dâhilinde parti sistemi türleri, hâkim-parti sistemi ve seçmenlerin siyasal tercihlerinin şekillenmesinde ekonomik faktörlerin rolü ele alınmış, sonrasında AKP'nin ekonomik alandaki başarısına/başarısızlığına mercek tutacak temel ekonomik göstergeler ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde ise AKP'nin 2002 yılından bu yana yaklaşık 18 yıldır devam eden iktidarında, söz konusu bu göstergelerin rolünün ne olduğu, kendinden önceki iktidarlar dönemiyle de karşılaştırılarak tartışılmış ve elde edilen veriler somut bulgular olarak kabul edilip seçmenin AKP iktidarındaki ısrarının ekonomiyle olan ilişkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. GENEL OLARAK PARTİ SİSTEMLERİ VE HÂKİM PARTİ SİSTEMİ

Siyasal sistemin işleyişini biçimlendiren bir bütün olarak parti sistemleri (Heywood, 2006: 371) ülkeden ülkeye, toplumdan topluma, rejimden rejime farklılıklar göstermekte, hatta aynı ülke aynı toplum, aynı rejim söz konusu olsa da mevcut parti sistemi bir başka parti sistemine evrilebilmektedir. Özdağ'ın da (2011: 34) kalıcı olma zorunluluğunun olmadığını, aynı siyasi partiler gibi, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullara bağlı olarak değişebildiğini belirttiği parti sistemlerinin hem sahip olduğu bu özelliğiyle hem de demokratik rejimin neresinde bulunduğu dair ışık tutması bakımından pek çok siyaset bilimciye araştırma konusu oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda sayısı pekâlâ çoğaltılabilir olsa da literatürde, Maurice Duverger, Giovanni Sartori, Jean Blondel gibi siyaset bilimcilerin parti sistemi türlerine ilişkin değişik ölçütlerden hareketle yapmış oldukları farklı tasniflerle karşılaşılmaktadır.

Bunlardan Blondel (1968: 149)'in parti sistemlerini, partilerin sayısı, gücü, örgütleniş biçimi, ideolojik konumlanması gibi ölçütlerden hareketle, “iki-partili sistem”, “iki-buçuk partili sistem”, “hâkim partili çok-parti sistemi”, “hâkim partisiz çok-parti sistemi” şeklinde bölümlediği görülmektedir. Duverger (1986: 278-364) ise parti sistemlerinin tasnifini sayı ölçütüne dayandırmış ve sınıflandırmayı, “tek-parti sistemi”, “iki-parti sistemi” ve “çok-parti sistemi” şeklinde yapmıştır. Duverger'in yaptığı bu sınıflandırmayı temelde kabul eden fakat tek-parti ve çok-parti sistemlerini açıklamada yetersizliğini dile getiren Sartori (1976: 125) ise, “tek-partili sistem”, “iki-partili sistem”, “hegemonik-parti sistemi”, “baskın(hâkim)-parti sistemi”, “sınırlı çoğulculuk”, “aşırı çoğulculuk” ve “atomize-parti sistemi” şeklinde bir tasnif ortaya koymuştur.

Gerek bu üç ismin sınıflandırmaları ışığında bakıldığında gerekse dünya genelinde hâlihazırdaki mevcut sistemler göz önüne alındığında, Duverger'in yaptığı sayı ölçütüne dayalı tasnifin geçerliliğini koruduğunu fakat sadece sayı kriteri üzerinden yapılan tasnifin parti sistemlerini her yönüyle açıklamada yetersiz kaldığını, bu anlamda Blondel ve Sartori'nin sınıflandırmalarının Duverger'in tasnifini niteliksel bakımdan da destekleyerek daha zengin hale getirdiğini söylemek mümkündür.

Bu perspektiften değerlendirildiğinde parti sistemlerine ilişkin temel çerçeveyi Duverger'in sayı kriterine dayalı tasnifi çizmekte, açıklamada yetersiz kalan noktaları ise Sartori ve Blondel'in niteliksel kriterlere dayalı yapmış olduğu tasniflerde yer alan parti sistemi türleri doldurmaktadır. O halde parti sistemlerine ilişkin aşağıda Tablo 1'deki gibi şematik düzeyde genel bir çerçeve ortaya koymak mümkündür.

Tablo 1. Genel Olarak Parti Sistemleri

TEK PARTİ SİSTEMLERİ	İKİ PARTİLİ SİSTEMLER	ÇOK PARTİLİ SİSTEMLER
Geçek Tek Parti Sistemi -Otoriter Parti Sistemi -Totaliter Parti Sistemi	Teknik iki parti sistemi	İlimli Çok Parti Sistemi
Karmaşık Tek Parti sistemi -Hegemonik Parti Sistemi -Hâkim Parti Sistemi	Metafizik iki parti sistemi	Aşırı Çok Kutuplu Parti Sistemi

Bu sistemlerden çalışmanın özü açısından açıklanmasında fayda olan birkaçının ne anlam ifade ettiğine genel hatlarıyla bakılacak olursa, çok partili sistemler güçleri nispeten birbirine yakın ikiden fazla partinin sistem içinde rekabet ettiği ve hiç birinin sürekli olarak iktidar tekeli elinde bulundurmadığı sistemi ifade etmektedir. İki-partili sistem, Duverger'in (1986: 287) belirttiği üzere siyasal tercihlerin mevcut iki güçlü alternatif siyasal eğilimden birini seçmeye dayandığı sisteme karşılık gelmektedir. Yani, Çam'ın da (2002: 506) belirttiği üzere iki partili sistemler salt iki partinin faaliyet gösterdiği sistem şeklinde anlaşılmalıdır. Sistem içinde küçük partiler de yer alabilir ancak güçlü iki siyasi parti veya güçlü iki siyasal eğilimin varlığı söz konusudur.

Her yönüyle açıklamaya yetmese de tek-partili sistem genel olarak siyasi erki tek bir partinin elinde bulundurduğu sistem şeklinde tanımlanmaktadır. Partilerin sahip olduğu otoriter ve totaliter özellikler üzerinden ayrıma tabi tutulan "gerçek tek-parti sistemi", siyasal alanda tek bir partinin varlığına izin veren, onun dışında başka partilerin kurulmasını yasaklayan, iktidar üzerinde her türlü rekabeti reddeden bir sistemdir. Karmaşık tek-parti sisteminde ise birden fazla parti mevcuttur. Bu yönüyle siyasal düzen çok-partili sistem şeklinde görünse de gerçek niteliği itibarıyla tek-partili sisteme denk düşmektedir. Bir başka deyişle görünürde çok partili bir siyasal düzen vardır. Ancak partilerden birinin diğerleri üzerindeki üstünlüğü nedeniyle aslında tek-partili sistem söz konusudur (Kapani, 1995: 179).

Karmaşık tek parti sistemlerinden biri olan "hegemonik parti sistemi", başka partilerin varlığına tabir yerindeyse sadece kâğıt üzerinde izin verilen bir sistemdir. Bu sistemde hegemonik parti dışında partiler vardır. Fakat görünürdeki bu muhalefet partilerinden hiçbirinin iktidara gelme gibi bir hedefi veya arzusu yoktur. Her biri sistemin devamına hizmet eden birer uydu parti niteliğindedir (Sartori, 2005: 112).

Çalışmanın asıl odaklandığı karmaşık tek parti sistemlerinden bir diğeri olan hâkim parti sistemi ise şu özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır (Özbudun, 1964: s.41-42), (Duverger, 1986: s.398-399), (Sartori, 2005: 112,171), (Özdağ, 2011: 46-47), (Kapani, 1995: 179,180), (Çam, 1998: 503):

- ✓ Sistem görünürde iki veya çok partilidir. Çünkü farklı farklı siyasi partiler sistem içerisinde mevcuttur.
- ✓ Sistem içerisindeki siyasi partilerin hepsi yasal ve meşru olarak faaliyetlerini sürdürürler.
- ✓ Hâkim parti, sistemdeki partilerden daha büyük daha fazla nüfuz etme gücüne sahip ve kamuoyunun da hâkimiyetine inandığı parti konumundadır.
- ✓ Hâkim parti sisteminde hegemonik parti sisteminde olduğu gibi uydu veya peyk konumda parti bulunmaz. Bütün partiler iktidarı ele geçirmek veya ortak olmak için gerçek anlamda mücadele ederler.
- ✓ Seçimler meşru şekilde yapılır. Yarışa katılan partilerin iktidara gelme olasılığı az ya da çok vardır. Ancak buna rağmen hâkim parti seçimlerde üstünlük sağlayarak hâkimiyetini düzenli olarak uzun süre boyunca korur ve iktidarın partiler arasında el değiştirmesi olayı görülmez.

Hâkim parti deneyimi yaşamış ülke örneklerine bakıldığında, ortaya çıkan ekonomik veya siyasal bir kriz, muhalefetin etkisizliği, parçalanmışlığı ya da çeşitli nedenlerle meşruiyetini yitirmiş olması, devrim, sömürge durumundan kurtulma gibi durumları hâkim partinin oluşumuna zemin hazırlayan dinamikler olarak görmek mümkündür (Altunoğlu vd., 2013: 15). Ancak özelliklerinde de görüldüğü üzere hâkim parti sistemi, hem birden fazla partinin gerçek anlamda rekabet ettiği demokratik rejimlerde ortaya çıkan hem de hâkimiyetin yani iktidarın uzun süreli muhafazasını gerektiren bir sistemdir. Hâkimiyetin korunması veya devam ettirilmesi ise son kertede seçmenin ortaya koyacağı iradeye yani siyasal tercihinin dayanmaktadır. Kısacası hâkim parti sistemi, seçmenin siyasal tercihinin ağırlıklı ve ısrarlı şekilde partilerden biri lehine ortaya koyuyor olmasıyla vücut bulmaktadır. Keza buna paralel hâkim parti iktidarının sonlanması ve sistemin değişmesi de nihayetinde seçmen tercihiyle mümkün olmaktadır.

3. SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİNDE EKONOMİK VAAT VE İCRAATLARIN ROLÜ

Seçmenlerin siyasal yönelimlerinin şekillenmesinde ve seçim dönemi siyasal parti tercihlerinin belirginleşmesinde pek çok faktörün etkili olduğu, seçmen davranışlarını açıklamaya yönelik yapılan akademik çalışmalarda dile getirilmektedir. Yine yapılan çalışmalara bakıldığında bu faktörlerin neler olduğu, hangi faktörün seçmen tercihlerinin şekillenmesinde daha belirleyici konumda bulunduğu hususunda tam bir görüş birliğine varılamadığı görülse de pek çok çalışmada konunun, sosyal, psikolojik ve ekonomik boyutlarıyla ele alındığını söylemek mümkündür. Hatta bu konuda “partiyle özdeşleşme” veya “sosyo-psikolojik yaklaşım” (Campbell vd., 1964: 68) gibi, “ekonomik yaklaşım” veya “rasyonel tercih modeli” (Scarbroug, 1984: 83), (Harrop& Miller, 1987: 130) gibi seçmen davranışını açıklamaya yönelik modellemelerle de karşılaşılmaktadır.

Buna benzer modellemeleri referans alarak seçmenlerin siyasal parti tercihlerinin temelinde yatan faktörleri anlamaya yönelik ölçeklendirilmiş anketler aracılığıyla yapılan alan araştırmasına dayalı çalışmalara bakıldığında ise seçmenlerin parti tercihlerinin, “ideoloji”, “lider”, “adaylar”, “vaat ve icraatlar” (Sitembölükbaşı, 2001: 283-285) gibi değişkenlere bağlı olarak şekillendiği görüşüyle karşılaşılmaktadır.

Sosyo-psikolojik yaklaşım temelinde değerlendirilebilecek ideoloji ve lider faktörünün seçmenlerin siyasal parti tercihlerinin şekillenmesinde etkili bir değişken olmadığını ileri sürmek elbette çok mümkün görünmemektedir. Ancak pek çok bilimsel çalışmada ekonomik faktörlerin seçmenlerin siyasal parti tercihleri üzerinde daha etkili olduğu hatta oy verme davranışını belirleyen en önemli değişken olduğu ifade edilmektedir (Feldman, 1982: 446-466), (Rees vd., 1962: 458-465), (Kramer, 1983: 238)etc.

Klasik ve neo-klasik iktisadın insana dair temel varsayımı niteliğinde olan “homo economicus” veya “rasyonel birey” anlayışı (Üstünel, 1988: 91, 102),(Tura, 2003: 221-222) penceresinden bakıldığında da ekonomik faktörlerin seçmenin siyasal tercihlerinin şekillenmesi konusundaki belirleyiciliğinin yüksek olduğunu düşünmek mümkündür. Ayrıca insanların salt can güvenliği değil aynı zamanda ekonomik olarak da güvenlik ihtiyacı hisseden konumda bulunuyor olması ve daha yüksek bir ekonomik yaşam standardına ulaşma arzusu taşıması, seçmen tercihlerinin şekillenmesine ilişkin ekonomik temelli yaklaşımları biraz daha güçlü kılmaktadır.

Bu yüzden de özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde siyasal partilerin, seçimlerde oylarını maksimize etmek amacıyla ağırlıklı olarak ekonomik vaatlerle seçmen karşısına çıktıkları, seçim sonrasında iktidara gelen partinin de gücünü koruyabilmek adına iyi bir ekonomik performans sergileme çabasına girdiği görülmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalarda da özellikle ekonominin başlı başına sorun boyutu teşkil ettiği ülkelerde sergilenen kötü bir ekonomik performansın iktidarın korunmasını ya da hâkimiyetin muhafazasını güçleştireceği, seçmenin salt karizmatik lider figürü veya ideolojik çerçeveye ikna edilebilirliğinin mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir.

Cumhuriyet dönemi Türk siyasal tarihinin çeşitli dönemlerine bakıldığında da iktidarı döneminde iyi ekonomik performans sergileyen siyasal partilerin daha uzun süre iktidarını muhafaza ettirmiş

olması, buna mukabil kötü ekonomik performans ortaya koyan siyasi partilerin ise aldığı oyu koruyamayarak iktidarını kaybetmiş olması, araştırmacıların çalışmalarında ileri sürdüğü bu yöndeki tezleri doğrular niteliktedir.

Bu bilgiler ışığında ve seçmenlerin siyasi tercihlerinin şekillenmesine ilişkin ileri sürülen ekonomik temelli tezler doğrultusunda 2002’de başlayıp günümüze kadar aralıksız devam eden AKP iktidarı dönemi ele alındığında, doğal olarak iktidarın seçmenin ekonomik beklentilerini karşılayacak düzeyde iyi bir performans sergilemiş olması gerektiği yönünde mantıklı bir varsayım ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda hem bu varsayımı sınamayı hem de seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin şekillenmesinde ekonomik faktörlerin belirleyicilik düzeyini anlamayı sağlayacak olan ve AKP’nin ekonomik performansına ayna tutan temel göstergelere aşağıdaki bölümde yer verilmektedir.

4. AKP İKTİDARI DÖNEMİ TEMEL EKONOMİK VERİLER VE GÖSTERGELER

İktisadi alanda her biri farklı etkiye ve anlama sahip çok sayıda gösterge bulunsa da bir ülke ekonominin genel durumuyla ilgili bilgi sahibi olmak için en başta makroekonomik göstergelere bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda makro ekonomik göstergeleri, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), kişi başına düşen GSYH, büyüme oranı, enflasyon, satın alma gücü, bütçe açığı ve cari açık şeklinde sıralamak mümkündür. Yine bu göstergelere ilaveten tüketici fiyat endeksi (TÜFE), üretici fiyat endeksi (ÜFE), tüketici güven endeksi ile faiz oranları istihdam, işsizlik, ödemeler dengesi, döviz, altın, iç ve borç stokuna ilişkin göstergeler de bir ülke ekonomisinin ne durumda olduğuna dair bilgi sunan temel göstergelerdendir.

Çalışmanın özü gereği bu göstergelerden her biri olmasa da ülke ekonomisinin manzara-i umumiyesini genel hatlarıyla çizen göstergelerle birlikte, seçmen kitlelerini yakından ilgilendiren, etkileri, yansımaları toplumun pek çok katmanında hissedilen ve aynı zamanda halkın refah seviyesine ayna tutan göstergelere bakmak daha anlamlı görünmektedir. Bu bağlamda bakılması gereken temel göstergelerden biri GSYH olup buna ilişkin yıllık bazda veriler aşağıda Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de GSYH Miktar ve Oranları (2002-2019)

Yıl	Nüfus (Milyon)	Nüfus Artış Hızı (%)	GSYH Büyüme Oranı (%)	GSYH (Milyar TL)	GSYH (Milyar \$)	Kişi Başı GSYH (TL)	Kişi Başı GSYH (\$)
2002	66,0	1,27	6,4	359	236	5445	3581
2003	66,8	1,19	5,6	468	314	7007	4698
2004	67,6	1,18	9,6	577	402	8536	5961
2005	68,4	1,31	9,0	673	499	9844	7304
2006	69,3	1,30	7,1	789	547	11389	7906
2007	70,2	1,28	5,0	880	678	12550	9656
2008	71,1	1,27	0,8	995	774	14001	10931
2009	72,0	1,25	-4,7	999	647	13870	8980
2010	73,1	1,50	8,5	1160	772	15860	10560
2011	74,2	1,35	11,1	1394	832	18788	11205
2012	75,2	1,2	4,8	1570	873	20888	11588
2013	76,1	1,37	8,5	1810	950	23766	12480
2014	77,2	1,33	5,2	2044	935	26489	12112
2015	78,2	1,34	6,1	2338	862	29899	11019
2016	79,3	1,35	3,2	2609	863	32904	10883
2017	80,3	1,24	7,5	3111	851	38732	10616
2018	81,3	1,23	2,8	3724	789	45750	10693
2019	82,3	1,27	0,9	4280	749	51834	9127
Artış				12 kat	3 kat	9,5 kat	2,5 kat

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Kalkınma Bakanlığı

Ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin belirlenmesinde en sık başvurulan göstergelerden biri olan GSYH, bir ekonomide belirli bir dönemde üretim birimleri tarafından üretilen mal ve hizmetlerin değerlerinin toplamını veya piyasa değerini ifade etmektedir. Bu anlamda GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) genellikle bir ülkenin toplam gelirinin bir ölçütü olarak kullanılmaktadır (Özsoy ve Tosunoğlu, 217: 286). Bu yuzdende hükümetlerin yüksek ekonomik büyüme hızı ile gayrisafi

yurtiçi hasılayı arttırmayı ve bu sayede halkın satın alma gücünü yükseltmeyi öncelikli hedef olarak belirledikleri görülmektedir (Gür vd.,2017: 36).

Bu bağlamda Tablo 2'deki verilere bakıldığında 2002 yılından 2019'a kadar Türkiye'de yaklaşık %25'lik bir nüfus artışı olduğu, nüfus artış hızının üzerinde büyüme oranlarının yakalandığı, TL bazında GSYH miktarında 12 kat, yine TL bazında kişi başı GSYH miktarında 9,5 kata yakın bir artışın sağlandığı görülmektedir. Dolar cephesinden bakıldığında ise 2002 ile 2019 yıllarının kıyaslamasıyla yaklaşık 2,5 kat bir artış göze çarpmaktadır.

GSYH'nın yanında iktisat biliminin temel kavramlarından olan istihdam ve işsizliğe ilişkin veriler de bir ülkenin ekonomik durumuyla ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Sadece ekonomik değil sosyal boyutu itibariyle de önem arz eden istihdam sorunu ve işsizlik ile GSYH veya ekonomik büyüme arasında genellikle ters orantılı bir ilişkinin söz konusu olduğu iktisat teorilerinde dile getirilmektedir. Bu da ekonomik büyüme arttıkça istihdamın artacağı ve işsizliğin azalacağı anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda yukarıda Tablo 2'de sunulan Türkiye'nin 2002-2019 arası GSYH'na ilişkin oranlar ile işsizliğin nasıl bir ilişki içerisinde bulunduğunu, iktisat bilminde dile getirilen büyüme ve istihdam arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğuna yönelik teorileri ne derece doğruladığını sınınamaya imkân sağlayacak işsizlik ve istihdama ilişkin veriler aşağıda Tablo 3'deki gibidir.

Tablo 3. Türkiye'deki İstihdam ve İşsizlik Oranları (2002-2019)

Yıl	İstihdam edilen kişi (Bin)	İstihdam Oranı	İşsiz Sayısı (Bin)	Üniversite mezunu işsiz %	İşsizlik oranı (%)
2002	21354	44,4	2464	11,1	10,3
2003	21147	43,2	2493	11,0	10,5
2004	19632	41,3	2385	12,2	10,8
2005	20067	41,5	2388	10,0	10,6
2006	20423	44,6	2328	8,1	10,2
2007	20738	44,7	2376	8,5	10,3
2008	21194	40,4	2611	9,2	11
2009	21277	39,8	3471	10,8	14
2010	22594	41,3	3046	9,8	11,9
2011	24110	43,1	2615	9,4	9,8
2012	24821	43,6	2518	8,9	9,2
2013	25524	43,9	2747	9,3	9,7
2014	25933	45,5	2853	10,6	9,9
2015	26621	46,0	3057	11,0	10,3
2016	27205	46,3	3330	12,0	10,9
2017	28189	47,1	3454	12,7	10,9
2018	28738	47,4	3537	12,4	11
2019	28080	46,1	4469	13,7	13,7
Ortalama				10,6	10,8

Kaynak: TÜİK, Kalkınma Bakanlığı

Tabloya bakıldığında, 2002'de istihdam edilen kişi sayısına 2019 yılına gelene kadar yaklaşık 6,6 milyon kişinin eklendiği, 2004, 2005, 2008 ve 2009'daki oranların biraz daha düşük olduğu, diğer yıllarda ise aşağı yukarı birbirine yakın seyrettiği görülmektedir. Diğer yandan işsizliğe ilişkin verilere bakıldığında ise 2002'den başlayarak hem sayısal hem oransal olarak gözle görülür bir artışın gerçekleştiği göze çarpmaktadır.

Ülkelerin ekonomik durumuyla ilgili bir diğer referans kaynağı, cari denge, dış ticaret dengesi, dış borç stokuna ilişkin göstergelerdir. Bunlardan cari denge veya cari işlemler dengesi, bir ülkenin uluslararası alandaki ekonomik itibarının bir göstergesi olarak kabul edilen ödemeler dengesi bilançosunun önemli hesaplarından biridir. İthalat-ihracat, yatırım gelirleri ve giderleri, hizmet alım ve satımları gibi hesapların toplamından oluşmaktadır (Şahin, 2011: 48-49). Ekonomiye ilişkin kararların ve beklentilerin oluşmasında neredeyse belirleyici role sahip cari işlemler dengesinin (Erdoğan&Bozkurt, 2009: 137) açık vermesi, bir ülkede negatif tasarruf yapıldığını ve ithalata dayalı bir büyüme gerçekleştirildiğini göstermekte olup borçların finansmanı konusunda yaşanacak sıkıntıların veya olası krizlerin habercisi niteliğindedir (Saçık&Alagöz, 2010: 114).

Bu bağlamda Türkiye'nin 2002-2019 arası cari işlemler dengesine, dış ticaret dengesine, bunlarla alakalı olarak ithalatına ve ihracatına, ortaya çıkan cari işlemler dengesi ile dış ticaret açıklarının finansmanda kullanılan araçlarından biri olarak dışarıdan borçlanmasına yani dış borç stokuna ilişkin veriler aşağıda Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4. Türkiye'de Cari Denge, Dış Ticaret Dengesi ve Dış Borç (2002-2019)

Yıl	Cari Denge	İthalat (Milyon \$)	İhracat (Milyon \$)	Dış Tic. Dengesi (Milyar \$)	Dış Borç (Milyar \$)
2002	-0,3	47109	40705	-6,4	129,6
2003	-2,5	65883	52472	-13,4	144,1
2004	-3,7	91271	68833	-22,4	161,0
2005	-4,6	111445	78509	-67,6	170,0
2006	-6,1	134672	93778	-40,9	207,7
2007	-5,9	162210	115379	-46,8	249,5
2008	-5,7	193823	140906	-52,9	280,4
2009	-2,2	134494	109732	-24,8	268,4
2010	-6,2	177317	120992	-56,3	292,0
2011	-9,7	231552	142392	-88,6	304,0
2012	-6,1	227315	161948	-65,4	339,0
2013	-6,8	249282	167397	-81,9	392,3
2014	-5,0	239865	173293	-66,6	405,1
2015	-3,8	203874	154865	-49,0	399,4
2016	-3,8	192568	152465	-40,1	408,2
2017	-5,5	227789	169214	-58,6	453,3
2018	-3,5	219676	178909	-40,1	446,0
2019	1,0	198926	182284	-16,4	445,0
Ortalama	-4,2			-46,5	3,4 kat

Kaynak: TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB, Özelleştirme İdaresi

Tabloda 2019 yılı haricinde Türkiye'de cari işlemler dengesinin açık verdiği ve açığın 2011 yılında zirve yaptığı görülmektedir. İthalat-ihracat rakamlarına ve dış ticaret dengesine bakıldığında ihracatın ithalatı karşılama oranındaki yetersizliği göze çarpmakta ve bunun cari açığın artmasında oldukça etkili olduğu açıkça görülmektedir. Yine tablodaki verilerden görüldüğü üzere Türkiye'nin 2002 yılında sahip olduğu 129,6 milyar dolar dış borç sürekli artış göstererek neredeyse 4 kata yakın artmış ve 2019 yılında 445 milyar dolara ulaşmış durumdadır.

Ülkelerin ekonomileriyle ilgili göstergelerden bir diğeri de Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)'dir. Bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarında gözlenen sürekli ve kapsamlı artışı ifade eden ve günümüzde pek çok merkez bankasının fiyat istikrarını sağlamak için kontrol altında tutmaya çalıştığı enflasyon, Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) ve TÜFE endeksi üzerinden hesaplanmaktadır. Bu endekslerden TÜFE, tüketici tarafından satın alınan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimleri ölçen endekstir. Girdi fiyatlarından kaynaklanan arz yanlı fiyat değişmelerini ifade eden ÜFE ise, tarım, balıkçılık, madencilik, imalat sanayi ve enerji sektöründeki ürünlerin fiyatlarındaki değişimleri ölçmektedir. Bu bağlamda enflasyona ilişkin öncelikli dikkate alınan TÜFE verileri AKP iktidarı döneminde aşağıda Tablo 5.'deki gibidir.

Tablo 5. Türkiye'de TÜFE Endeksi (2002-2019)

Yıl	TÜFE	Yıl	TÜFE
2002	45	2011	6,5
2003	25,3	2012	8,9
2004	8,6	2013	7,4
2005	8,2	2014	8,9
2006	9,6	2015	7,7
2007	8,8	2016	7,8
2008	10,4	2017	11,1
2009	6,3	2018	16,3
2010	8,6	2019	15,2
2002-2019 Ortalaması		12,3	

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından 2019'a kadar olan dönemde ÜFE ve TÜFE endekslerine ilişkin tablodaki verileri başarı veya başarısızlık ölçütünde anlamlandırabilmek için

AKP öncesi iktidarlar dönemindeki verilerle mukayese etmek gerekmektedir. Ancak yine de genel bir bakışla bu döneme ait TÜFE değerlerinin dalgalı bir seyir izlemekle birlikte bütün yıllarda 2002'deki oranın altında tutulduğu söylenebilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında hâkim-parti sisteminin ne olduğu, seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin şekillenmesinde partilerin ekonomik performanslarının rolü ve hakim parti sistemine örnek teşkil eden AKP iktidarı dönemine ilişkin temel ekonomik göstergeler ortaya konulmuştur. 2002 yılından günümüze gerçekleştirilen genel seçimlerin tümünde vatandaşların AKP'ni tercih etme yönünde ortaya koyduğu iradenin, sergilenen ekonomik performansla alakalı olup olmadığını anlamak için ise bu temel ekonomik göstergelerin daha önceki iktidarlar dönemine ait verilerle mukayese edilerek yorumlanması gerekmektedir.

Bu bağlamda Tablo 2'deki GSYH'na ilişkin verilere bakıldığında TL bazında yaklaşık 12 kat bir artışın gerçekleştiği göze çarpmaktadır. İlk bakışta bunun çok önemli bir büyüme olduğu düşünülebilir ancak dolar bazında bakıldığında artışın sadece 3,1 oranında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı şekilde TL üzerinden kişi başı GSYH'de 9,5 kat bir artış söz konusuysen, dolar bazlı kişi başı GSYH'nda sadece 2,5 kat bir artış söz konusudur. Bu durum iki şeye işaret etmektedir. Bunlardan birincisi, 2002'den 2019'a varan süreçte Türk Lirası Amerikan doları karşısında önemli ölçüde değer kaybına uğramıştır. İkincisi GSYH'ndaki artış kişi başı GSYH'na aynı oranda yansıtılmamıştır. Diğer taraftan büyüme oranlarına bakıldığında karşılaşılan pozitifliğin de gerek toplam yurtiçi hasılaya gerekse kişi başı hasılaya yansımadağı görülmektedir. Ayrıca 18 yıldır devam eden AKP iktidarının, kendinden önceki 18 yıllık dönemle (1985-2002) karşılaştırıldığında aşağıda Tablo 6'deki verilerden de anlaşılacağı üzere yurtiçi ve kişi başı hasıla alanında daha kötü bir ekonomik performans sergilediği görülmektedir.

Tablo 6. Türkiye'de GSYH Miktarları (1985-2002)

Yıl	GSYH (Milyon \$)	Kişi Başı GSYH (\$)	Yıl	GSYH (Milyon \$)	Kişi Başı GSYH (\$)
1985	67234	1368	1994	130690	2270
1986	75728	1510	1995	169485	2898
1987	87172	1706	1996	181475	3054
1988	90853	1745	1997	189834	3144
1989	107143	2021	1998	275768	4496
1990	150676	2794	1999	255884	4108
1991	150027	2735	2000	272979	4316
1992	158459	2842	2001	200251	3120
1993	180169	3180	2002	238428	3660
Artış				3,5 kat	2,68 kat

Kaynak: <https://www.drdatastats.com/yillara-gore-turkiye-gayrisafi-yurtici-hasilalar-dunya-bankasi-verileri>

Ülke ekonomilerinin önemli sorun alanlarından birini oluşturan ve dolayısıyla siyasal iktidarların da sıklıkla mücadele etmek durumunda kaldıkları işsizlik, 18 yıllık AKP iktidarı dönemine bakıldığında ve bu dönem kendinden önceki 18 yıllık dönem ile karşılaştırıldığında belki de AKP iktidarının en başarısız olduğu alan olarak karşımıza çıkmaktadır. AKP iktidarında 2002-2019 arası işsizlik oranı ortalaması 10,8'e ulaşmışken, kendinden önceki 1985-2002 arası dönemin işsizlik ortalaması aşağıdaki Tablo 7'de de görüldüğü üzere 8'de kalmıştır. Bu da kendinden önceki iktidarlara kıyasla AKP'nin işsizlik sorunun çözümünde oldukça başarısız bir performans sergilediğini göstermektedir. Ayrıca şu hususu da belirtmek gerekir ki 2014 yılında yapılan değişikle işsizlik oranlarının hesaplanmasında son üç ay değil son bir ay dikkate alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla eski yöntemle hesaplama yapıldığında AKP dönemi işsizlik oranlarının daha da artacağı açıkça görülmektedir.

Tablo 7. Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Oranları (1985-2002)

Yıl	İşsizlik Oranı %	Üniversite Mezunu İşsizlik Oranı %	Yıl	İşsizlik Oranı %	Üniversite Mezunu İşsizlik Oranı %
1985	7,9		1994	8,6	
1986	8,0		1995	7,6	
1987	8,1		1996	6,6	

1988	8,4			1997	6,8		
1989	8,6			1998	6,9		
1990	8,0			1999	7,7		
1991	8,2			2000	6,5		
1992	8,5			2001	8,4		
1993	8,9			2002	11,1		
Ortalama					8,0		

Kaynak: TÜİK, Hazine Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı

AKP iktidarı dönemi, ülkelerin genel ekonomik durumuna ve iktidarların performansına ışık tutan, cari denge, dış ticaret dengesi ve dış borç verileri açısından değerlendirildiğinde de büyük bir başarısızlık göze çarpmaktadır. 2002 yılından başlayarak bu dönemde ithalatın hızla arttığı, ihracatın ise bunu karşılamada yetersiz kaldığı, cari açık vererek büyümenin tercih edilmesine bağlı olarak açığın oldukça yüksek oranlara ulaştığı, dış ticaret dengesinin bozulduğu ve bunun sonucu olarak dış borçların epey yükseldiği görülmektedir. Bu döneme ilişkin veriler aşağıda Tablo 8’de gösterilen kendinden önceki 18 yıllık döneme ait verilerle karşılaştırıldığında da AKP’nin kötü bir performans sergilediği açıkça görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye’de Cari Denge, Dış Ticaret Dengesi ve Dış Borç (1985-2002)

Yıl	Cari Denge Milyar \$	Dış Tic. Dengesi Milyar \$	Dış Borç Milyar \$	Yıl	Cari Denge Milyar \$	Dış Tic. Dengesi Milyar \$	Dış Borç Milyar \$
1985	-1,1	-3,3	25,5	1994	0,3	-5,1	68,7
1986	-1,4	-3,6	32,1	1995	-2,4	-14	76
1987	-0,7	-3,9	40,4	1996	-1,0	-20,4	79,3
1988	1,3	-2,6	40,7	1997	-1,0	-22,7	84,4
1989	0,7	-4,1	43,9	1998	0,8	-18,9	96,4
1990	-1,3	-9,3	49,0	1999	-0,4	-14	103,1
1991	0	-7,4	52,4	2000	-3,7	-26,7	118,6
1992	-0,5	-8,1	58,6	2001	1,9	-10	113,6
1993	-3,2	-14	70,5	2002	-0,3	-15,4	129,6
18 yıllık ortalama					-0,7	-11,3	Artış 2,1 (kat)

Kaynak: TÜİK, drdatastats.com

Tabloda 1985-2002 arası dönemde cari dengenin 18 yıllık ortalaması (-0,7), dış ticaret dengesinin ise (-11,3) olduğu görülmektedir. 1985 ve 2002 yıllarındaki dış borç miktarlarına bakıldığında 2,1 oranında bir artış söz konusudur. Diğer taraftan AKP dönemi verilerine bakıldığında cari denge ortalamasının (-4,2), dış ticaret dengesinin (-46,5) olduğu dış borç stokunda da 3,5 kata yakın ciddi bir artışın ortaya çıktığı görülmektedir.

2002-2019 arası ile 1985-2002 arası dönem TÜFE üzerinden karşılaştırıldığında AKP iktidarının enflasyonu kontrol altına alma konusunda kendinden önceki 18 yıllık iktidarlar dönemine kıyasla önemli ölçüde başarı kaydettiğini söylemek gerekmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki Tablo 9’da da görüldüğü üzere 1985-2002 arası dönemin enflasyon ortalamasının 65,7 gibi oldukça yüksek bir rakam olduğu, 2002-2019 arası dönemde ise AKP’nin 12,3 enflasyon ortalamasıyla ve önceki 18 yıllık döneme kıyasla oldukça başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 9. Türkiye’de Yıllara Göre Tüketici Fiyat Endeksi (1985-2019)

Yıl	TÜFE	Yıl	TÜFE	Yıl	TÜFE	Yıl	TÜFE
1985	45	1994	106,3	2002	45	2011	6,5
1986	34,6	1995	88	2003	25,3	2012	8,9
1987	38,9	1996	80,4	2004	8,6	2013	7,5
1988	73,7	1997	85,7	2005	8,2	2014	8,9
1989	63,3	1998	84,7	2006	9,6	2015	7,7
1990	60,3	1999	64,9	2007	8,8	2016	7,8
1991	65,9	2000	54,9	2008	10,4	2017	11,1
1992	70,1	2001	54,4	2009	6,3	2018	16,3
1993	66,1	2002	45	2010	8,6	2019	15,2
1985-2002 Ortalaması			65,7	2002-2019 Ortalaması			12,3

Kaynak: TÜİK, drdatastats.com

Ancak AKP’nin geçmiş döneme kıyasla enflasyonla mücadele konusunda gösterdiği başarıyı, tüketici güveni ve ücretler alanında gösteremediğini de söylemek gerekmektedir. TÜİK’in kişilerin

mali durum beklentilerini, enflasyon ve ülkenin genel ekonomisine ilişkin görüşlerini, harcama ve tasarruf eğilimlerini ölçerek hazırladığı tüketici güven endeksine ilişkin 2004-2019 arası veriler aşağıda Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. Türkiye’de Tüketici Güven Endeksi (2004-2019 Aralık)

Yıl	Tüketici Güven Endeksi	Yıl	Tüketici Güven Endeksi
2004	105,2	2012	89,0
2005	99,4	2013	75,0
2006	93,3	2014	67,7
2007	93,8	2015	73,6
2008	69,9	2016	63,4
2009	78,9	2017	65,1
2010	90,9	2018	58,7
2011	92,0	2019	58,8

Kaynak: TÜİK

Tüketici güven endeksi 100 üzerinden değerlendirilen bir endekstir. Bir başka deyişle endeks 100’ün üzerindeyse tüketicilerin beklentileri pozitif, altında ise negatif, 100 olması ise ne negatif ne de pozitif anlamına gelmektedir. Bu bağlamda tabloya göre tüketici güveninde 2004 yılından başlayarak önemli ölçüde bir düşüşün gerçekleştiği görülmektedir. 2004 yılı öncesine ilişkin yetkili kamu kurumların veri paylaşımı olmadığından AKP iktidarı döneminin kendinden önceki dönemle mukayesesi mümkün olmamıştır.

Hem ekonomi hem de toplumun refah seviyesine projeksiyon tutan önemli göstergelerden biri de asgari ücretler ve asgari ücretle çalışanların toplam istihdama oranıdır. Avrupa İstatistik Ofisi’nin (Eurostat) 21 yaş üstü ve 10 kişiden fazla çalışanı olan işyerlerini dâhil ettiği araştırmasına göre Türkiye’de 2010 yılında asgari ücretle çalışanların oranı %43’dür. TÜİK asgari ücretle çalışan sayısını veri paylaşımına sunmadığı için net bir rakam verilemese de işgücü istatistiklerinden asgari ücretle çalışanların oranının %50-55 civarında olduğu tespit edilebilmektedir. Ayrıca TÜİK’in 2019 yılı itibarıyla 28 milyon olarak gösterdiği toplam istihdam sayısına kayıt-dışı istihdam verileri de eklendiğinde bu oranın %60’lara kadar ulaşacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de 17-18 milyon civarında olduğu düşünülen asgari ücretlilerin aldığı ücretler ve bu ücretlerin altın karşısındaki gücünü gösteren veriler aşağıda Tablo 11’deki gibidir.

Tablo 11. Türkiye’de Asgari Ücret ve Altın Fiyatları (1985-2020)

Yıl	Asgari Ücret*	Altın ** (Gr/TL)	Alınabilen Altın (Gr.)	Yıl	Asgari Ücret	Altın (Gr.)	Alınabilen Altın (Gr.)
1985	41400	6094	6,8	2002	306000000	12955788	23,6
1987	74250	9855	7,5	2004	444150000	18637167	23,8
1989	225000	24066	9,3	2006	562	23	24,4
1991	801000	36851	21,8	2008	666	33	20,1
1993	2497500	90781	27,5	2010	796	53	15,0
1995	8400000	489591	17,1	2012	975	95	10,2
1997	35437500	1275357	27,7	2014	1201	85	14,1
1999	109800000	2913452	37,6	2016	1777	106	16,7
2001	167940000	5839669	28,7	2018	2558	162	15,7
2002	250875000	12955788	19,3	2020	2943	457***	6,4

Kaynak: TÜİK, Aile ve Çalışma Bakanlığı, anlikaltinfiyati.com, altinpiyasa.com, blogarti.com

*2002 yılı hariç birinci yarıyıl brüt ücretlerdir.

**2002 yılı hariç Ocak başı fiyatlar esas alınmıştır.

***Ağustos 2020 tarihli fiyat.

Tabloda görüldüğü üzere AKP iktidarı döneminde belirlenen asgari ücretlerin özellikle 2010 yılından başlayarak altın karşısında eridiği ve 2020 yılında asgari ücretle alınabilen altın miktarının son 35 senenin en düşük seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu veriler AKP iktidarının sergilediği asgari ücret politikalarında çok da başarılı olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca asgari ücret rakamlarıyla aynı düzeyde seyrediyor olmasından dolayı tabloda yer verilmeyen emeklilerle ilgili durumun da aşağı yukarı aynı hatta biraz daha kötü olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Sonuç olarak 18 yıla yaklaşan iktidar dönemine bakıldığında AKP’nin enflasyon haricinde temel ekonomik göstergelerin hiçbirinde başarı kaydedemediği ve kendinden önceki 18 yıllık dönemle

karşılaştırıldığında o dönemde elde edilen sonuçların epey gerisine düştüğü görülmektedir. Üstelik bu geriye düşüş, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 2018 yılı raporunda açıkladığı 60 milyar dolarlık özelleştirme geliri elde edilmiş olmasına ve ülkeye önceki 18 yıllık dönemdekini kat kat üzerinde yabancı sermaye girişi sağlanmasına rağmen gerçekleşmiştir.

Lakin ekonomik performans konusunda bu geriye düşüşüne karşın AKP Kasım 2002 seçimlerinde elde ettiği iktidarını, kimi seçimlerde oy oranını da arttırarak sürdürmeyi başarmıştır. Bu durum, seçmen tercihinin sürekli olarak bir partide yoğunlaşmasına, dolayısıyla da hâkim-parti sisteminin oluşumuna ve hâkimiyetin devamına ilişkin ekonomik temelli tezleri anlamayı zorlaştırmakta, hatta bu tezlerin hâkim-parti sistemi düzleminde tekrar gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik faktörler seçmen tercihinin şekillenmesinde etkili olsa da hâkim-parti sisteminin ortaya çıkışının veya seçmenlerin bir partiye yönelik ısrarının temelinde ekonomik faktörler haricinde başkaca faktörlerin yattığını dikkate almak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Altunoğlu, M.& Ete, H.&Dalay, G.(2013). Karşılaştırmalı Hâkim Parti Deneyimleri, Seta Yayınları, Ankara.

Blondel, J. (1968). Party, Systems and Patterns of Government in Western Democracies, Canadian Journal of Political Science Vol. 1, No. 2, Canada, s.180-203.

Campbell, A. & Converse, P.E.& Miller, W.E. & Stokes, D.E. (1964). The American Voter, New York: John Wiley&Sons.

Çam, E. (2002). Siyaset Bilimine Giriş, 8. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.

Duverger, M. (1986). Siyasi Partiler, Çev. Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Erdoğan, S.&Bozkurt, H.(2009). Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri: Mgarch Modelleri ile Bir İnceleme, Maliye Finans Yazıları, Sayı.84, s.135-172

Feldman, S., (1982). Economically Self-Interested Political Behavior, American Journal of Political Science ,Vol. 26, No. 3. s.446-466.

Gür, N. & Ünay, S. & Dilek, Ş.(2017). AK Parti’nin 15 Yılı Ekonomi, 1. Baskı, Seta Kitapları, İstanbul.

Harrop, M. & William L. M. (1987) Election and Voters: A Comparative Introduction, Mcmillan, London.

Heywood, A. (2006). Siyaset, Liberte Yayınları, Ankara.

Kapani, M. (1995). Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kramer, Gerald H.(1983) The Ecological Fallacy Revisited: Aggregate- versus Individual-level Findings on Economics and Elections, and Sociotropic Voting, The American Political Science Review , Vol. 77, No. 1, s. 92-111

Özdağ, Ü. (2011). İkinci Tek Parti Dönemi, Kripto Basın Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara.

Özsoy, E. & Tosunoğlu, T., Gsyh'nin Ötesi: Ekonomik Gelişmenin Ölçümünde Alternatif Metrikler, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, 2017, s.285-301

Rees, A. & Kaufman H. & Eldersveld, S. J. & Freidel, F. (1962). The Effect of Economic Conditions on Congressional Elections 1946-1958, The Review of Economics and Statistics , Vol. 44, No. 4, s. 458-465

Saçık, Sinem Y. & Alagöz, M.(2010). Türkiye’de Cari İşlemler Açığı Sorunu Ve Borçlanma İle İlişkisi, Ekonomi Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 2, s.113-120

- Sartori, G. (1976). *Parties and Party Systems A Framework For Analysis*, Cambridge University Press.
- Sartori, G. (2005). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, ECPR Press, UK.
- Scarbroug, E. (1984). *Political Ideology and Voting: An Exploratory Study*. (H.Güllüpnar, E. Diker, & E. S. Aslan, Eds.) Oxford: Clarendon Press.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Şahin, B., E.(2011). *Türkiye'nin Cari Açık Sorunu*, *Ekonomi Bilimleri Dergisi* Cilt 3, No 2, s.47-56
- Üstünel, B. (1988), *Ekonominin Temelleri*, Beşinci Baskı, Ankara.
- Tura, A. R. (2003), *Psikanalitik Açından Homo Economicus*, *İktisat'ın Dama Taşları Ekoller-Kavramlar İz Bırakanlar III*, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 221-235.